

Hvem ønsker at bo i

Nordens yderområder?

Faktaark om kortlægningen "Sted, (U)lighed og Køn

– En kortlægning af udfordringer og best practices", 2015

Køn, uddannelse og befolkningsstrømme i Norden

En kortlægning af udfordringer og best practice

De nordiske lande står over for en række udfordringer, der er særligt markante i regionens yderområder: Ændrede levevilkår som følge af globale forandringer. Stagnation eller økonomisk tilbagegang. Fald i antallet af arbejdspladser, især i traditionelle mandefag. Og affolkning, fordi de unge, især kvinder, flytter til de større byer for at tage en uddannelse eller finde jobs. Mange af udfordringerne påvirker mænd og kvinder forskelligt, ligesom mænd og kvinder har forskellige strategier for at løse dem. Det viser en kortlægning fra EDGE, Center for Equality, Diversity and Gender, på Aalborg Universitet.

Nogle tilpasser sig de nye vilkår. For eksempel kvinder, der finder nye jobs i blandt andet omsorgs- og service-sektoren. Andre hængtes af. For eksempel lavtuddannede mænd, hvis kompetencer ikke er efterspurgt på et ændret arbejdsmarked. Mænd synes at blive særligt hårdt ramt af udviklingstendenserne, der er blevet forstærket af finanskrisen. En stor gruppe af dem risikerer at stå tilbage uden uddannelse, job og livsledsager.

Der er forskelle mellem yderområderne i Norden, blandt andet som følge af geografi og afstande, der er med til at forstærke nogle af udfordringerne. Men samlet er der klare sammenfald på en række hovedområder, som gør det muligt at sammenligne kønnede udviklingstendenser på tværs i Norden.

Uddannelse

Som helhed er de unges uddannelsesvalg præget af lokale erhvervsstrukturer. Der er en overvægt af unge kvinder på korte og længere videregående uddannelser, mens unge mænd dominerer på faglige grunduddannelser eller går ud på arbejdsmarkedet efter grundskolen. Drengene mener ikke i samme omfang som de unge kvinder at formel uddannelse er nødvendig for at få et arbejde. For de unge mænd, der kan se muligheder for beskæftigelse på det lokale arbejdsmarked, kan det fremstå attraktivt tidligt at få et voksenlivs indtjening, så uddannelse bliver ikke prioriteret.

Ofte er der ingen tilbud om ungdomsuddannelser i lokalområdet, så de unge må enten pendle langt eller endda rejse væk hjemmefra. De unge føler derfor et stærkt pres for at forlade deres lokalsamfund. Men det er især de unge kvinder, der flytter til de store bycentre, eller til udlandet som det ofte er tilfældet i Vestnorden. Mange vender ikke tilbage til lokalområdet efter endt uddannelse. Det betyder en nettoudflytning og en lavere fødselsrate og dermed et faldende behov for daginstitutioner og skoler og yderligere tab af arbejdspladser.

Stedtilknytning og hverdagsliv

Stedet, hvor de unge vokser op, spiller en væsentlig rolle for deres identitet og valg af uddannelse og erhverv. Des mere de unge identificerer sig med lokalområdet, des større er sandsynligheden for, at de bliver. Også udbudet af fritidsmuligheder påvirker de unges valg. Naturen,

Illustration: Emma Hanquist

Vidste du at...?

- ▶ I Pajala i Nordsverige er der i dag 68 kvinder for hver 100 mænd.
- ▶ Lapland i Finland står i fremtiden over for at miste 1/3 af befolkningen på grund af affolkning.
- ▶ Kvinder udgør i 2012 60 % af universitetsstuderende og 67 % af de fjernstuderende i Island.
- ▶ I 2014 er der 12 % flere mænd end kvinder i Grønland. Grønlandske kvinder udgør i 2013 68 % af de færdiguddannede på de videregående uddannelser.
- ▶ Antallet af kvinder i den fødedygtige alder er på Færøerne faldet med 19 % siden 1990.

jagt og friluftsliv bidrager til, at de unge mænd bliver mere stedbundne. Det skaber netværk og sammenhold. Men den såkaldte macho-kultur kan udelukke kvinder, som deler disse interesse, og mange kvinder angiver, at de flytter, fordi fritidsmulighederne først og fremmest er rettet mod drenge og mænd.

Social baggrund må inddrages, når man skal forstå, hvorfor nogle unge mænd føler sig særligt knyttet til deres lokalområde. Arbejderklassens unge bliver, fordi de vurderer værdien af deres netværk højt og fordi de tror på, at de har mulighed for at finde en måde at forsørge sig på. Samtidig er de unge mænd ofte tættere forbundet med deres fædres livsmønstre. De finder det naturligt at gå ind i det samme erhverv som deres fædre, der ofte har en historisk forankring i regionen. Også faglige fællesskaber inden for de lokale erhvervstraditioner motiverer unge mænd til at blive boende.

Arbejdsmarkedet

Et kønsopdelt uddannelsesvalg og arbejdsmarked, hvor mænd arbejder i den private sektor og kvinder i den offentlige – ofte på deltid - er et fællestræk i de nordiske yderområder. Et andet fællestræk er et fald i antallet af arbejdspladser især inden for lokalområdets traditionelle mandefag som fiskeri, minedrift og skovbrug. Det har givet en stor arbejdsløshed især blandt mænd.

Når der opstår arbejdsmangel følger mænd og kvinder forskellige strategier. Mænd vælger sæsonarbejde, kortere ansættelser, pendling, ofte over lange afstande, eller lang-

distancearbejde. Kvinderne søger over i andre brancher eller flytter til urbane områder. Men jo mere differentieret arbejdsmarkedet er, des større er sandsynligheden for, at kvinderne bliver.

Kønsnormer og arbejdsliv

Yderområderne har en tendens til at skubbe kvinderne væk på grund af mere traditionelle kønsroller.

Når kvinder derfor vælger at flytte, beror det ikke alene på en karrierestrategi men også på et ønske om at få adgang til flere og lige muligheder samt en større grad af frihed.

Unge, der har en traditionel kønsidentitet er i højere grad knyttede til deres lokalsamfund, hvorimod unge, der har en "moderne" kønsidentitet har en svagere stedtilknytning. Men også her spiller klasse ind, fordi forestillinger og forventninger til de to køn varierer.

Som i det øvrige Norden ændrer kønsnormerne sig også i yderområderne, blandt andet påvirket af barselsorlov til fædre. Mænd forventes således også at være tilstedeværende fædre og at tage aktivt del i familielivet.

Afvandringen af kvinder fra yderområderne og arbejdsløshed blandt mænd rykker ved det kønsopdelte arbejdsmarked. Mændene er begyndt at skifte branche og påtager sig omsorgsarbejde, selvom det ikke er uden udfordringer, fordi det betragtes som kvindefag. Men for unge mænd synes det vigtigere, at de kan blive i deres lokalområde, og dermed mindre vigtigt, hvilken type job man har. Det ændrer ikke ved deres opfattelse af, hvad

► der er mande- og kvindejob, men de ser det som en konsekvens af, at flere af de traditionelle erhverv er forsvundet. De bygger dermed ikke i samme grad deres identitet op omkring deres job, sådan som deres fædre gjorde.

I medierne bliver de unge mænd ofte omtalt som uudannede, omskolingsmodvillige og ude af stand til at forsørge sig selv. Parallelt ser debatten bort fra, at mange af de unge mænd har truffet bevidste valg om bopæl, uddannelse og erhverv. Men en endimensionel fortælling kan bidrage til at forstørre de kønnede udfordringer frem for at løse dem, konkluderer lektor Helene Pristed

Nielsen, Aalborg Universitet, på baggrund af rapportens kortlægning. Dansk forskning kan bekræfte billedet.

”Der er ingen tvivl om, at det har betydning for de unges selvforståelse. Undersøgelser blandt gymnasieelever i Nordjylland viser, at omtalen i medierne påvirker deres planer om at flytte. Den svenske forsker Susanne Stenbacka fremhæver i den forbindelse, at man snarere bør understøtte mændenes valg om at blive boende som en metode, der kan bringe nyt liv til yderområderne”, siger Helene Pristed Nielsen. ▲

Best Practice

Rapporten indeholder eksempler på best practice-projekter fra hele Norden, som kan løse op for nogle af de kønnede udfordringer, yderområderne oplever, forklarer Helene Pristed Nielsen, en af rapportens tre forfattere.

” Vi viser et bredt spektrum af tiltag, som dels kan overføres i andre nationale kontekster, dels kan gennemføres i samarbejde. Det er interessant fordi, yderområderne har disse fælles udfordringer. Et område er fjernundervisning, som betyder, at man kan uddanne sig og samtidig blive boende i lokalområdet. Nogle af disse fjernundervisnings-programmer udbydes på tværs af

landene. Mange af yderområderne er jo tyndt befolkede, så samarbejde kan sikre et tilstrækkeligt antal studerende. Som eksempler kan jeg nævne ”North Atlantic Law Programme”, der udbydes i Færøerne, Grønland og Danmark, og en ”West Nordic Master” i Island, Færøerne, Grønland og Nordnorge. Vi præsenterer også cases, der tager fat på det ændrede arbejdsmarked og omskoling af mænd til nye brancher. Herunder et succesfuldt projekt i den norske sundhedssektor, hvor der er et voksende arbejdsudbud”, siger Helene Pristed Nielsen.

Center for Equality, Diversity and Gender, EDGE på Aalborg Universitet, har for Nordisk Ministerråd og det danske Ministerium for Børn, Ligestilling, Integration og Sociale Forhold udarbejdet kortlægningen ”*Sted, (U)lighed og Køn – En kortlægning af udfordringer og best practices i relation til køn, uddannelse og befolkningsstrømme i Nordens yderområder*” (2015). Rapporten er udarbejdet af lektor Stine Thidemann Faber, lektor Helene Pristed Nielsen og videnskabelig assistent Kathrine Bjerg Bennike og dækker Sverige, Norge, Finland, Åland, Island, Grønland, Færøerne og Danmark.

NIKK, Nordisk information för kunskap om kön, er et videns- og ressourcecenter for køn og ligestilling, som arbejder under opdrag fra Nordisk Ministerråd. Ved at formidle sammenlignelig information i Norden, arbejder NIKK i overensstemmelse med sin mission: ”Delt viden forandrer. Vi er overbeviste om, at ligestillingsarbejdet i Norden bliver bedre, når vi lærer af hinanden. Derfor findes NIKK”. www.nikk.no